

Irodalom.

A bécsi cs. kir. földtani intézet 1770-iki évkönyvének III-ik (Július, Augusztus, Septembei) füzetében megjelent értekezések:

I. Revision der tertiären Land und Süßwasser Versteinerungen des nördlichen Böhmens von Dr. Oskar Boettger. Ábrákkal.

II. Beiträge zur Kenntniss der stratigraphischen Verhältnisse der marinen Stufe des Wiener Beckens von D. Stur. —

III. Die Fauna der Congerien Schichten von Radmanest. Von Th. Fuchs. Ábrákkal.

VI. Die geologischen Verhältnisse des östl. Theiles der Europäischen Türkei von Prof. D. Ferd. Hochstetter. (Színezett földtani térképpel és átmetszetekkel.)

Ezen értekezések közül Fuchs Tivadar muukálata új adatokat nyújt hazánk Congeria képletének ismertetéséhez, a jelzett kövületek a Bánátban Lugos mellett Radmanest helység közelében, igen nagy mennyiségben és kitűnő jó megtartási állapotban jönnek elő; ezen lelhelyről Fuchs 51 fajt határozott meg, melyek közül 37 újnak bizonyult.

Igen feltűnő hogy a Congeria képlet faunája a különféle lelhelyekről annyira különbözik egymástól, s majdnem minden vidék új fajokat mutat fel, míg a Sarmat képletben mely elterjedésére nézve szoros összefüggésben van a Congeria képlettel, a legtávolabb lelhelyeken előjövő fajok egymással tökéletesen megegyeznek.

A Radmanesten talált és meghatározott új fajok következők: 3 Planorbis, 1 Limnaea, 2 Valvata, 1 Bithynia, 4 Pleurocera, 4 Pyrgula, 5 Neritina, 1 Melanopsis, 11 Cardium, 2 Unio, 3 Congeria.

Az 1870-iki évkönyv IV. (Október, November, December havi) füzetének tartalma:

I. Geologische Übersichtskarte der österreichisch-ungarischen Monarchie. Blatt VII. ungarisches Tiefland. Von Franz Ritter von Hauer.

II. Geologischer Durchschnitt durch Süd-Africa. Von Karl Ludwig Griesbach.

III. Über die Erzlagerstätten von Schneeberg unweit Sterzing in Tirol. Von Constantin Freiherrn von Beust.

IV. Über den Dimorphismus in der Geologie der Erzlagerstätten. Von Constantin Freiherrn v. Beust.

V. Zwei neue Pseudomorphosen. Von Prof. D. A. E. Reuss.

VI. Das Kohlenbecken des Zsily-Thales in Siebenbürgen. Von Dr. Karl Hofmann. (Aus dem ungarischen übersetzt von Th. Fuchs.)

VII. Beiträge zur Kenntniss fossiler Binnenfaunen, IV u. V die Fauna der Congerienschichten von Tihany und Kúp in Ungarn. Von Th. Fuchs.

VIII. Inzeststufen. Von Dr. M. Neumayr (Erste Folge.)

IX. Das Erzrevier bei Beslinac nächst Tergove in der Militär-Gränze. Von Karl Ritter v. Hauer.

X. Geologische Notizen aus dem nordöstlichen Serbien. Von Dr. Emil Tietze.

A *Tihanyi és akúpi* Congeria rétegek Faunája feltűnően megegyezik a radmanesti Fannával, itt is majdnem kizárólag apró fajok különösen Gasteropodák jönnek elő; Fuchs Tihanyról 42, Kúpról 30 különbözö faj határozott meg, ezek közül ismét több faj újnak bizonyult, és pedig: *Tihanyos* 1 Lymnaeus, 1 Planorbis, 2 Bithynia, 1 Litorinella, 6 Valvata, 1 Melanopsis, 2 Melania, 1 Pleurocera, 1 Cardium, 1 Dreisenomia összesen 17 faj. *Kúpon* 1 Valvata, 2 Melanopsis, 1 Pleurocera, 1 Cardium, 1 Congeria összesen 6 faj.

Fossile Flora von Szántó in Ungarn, von Prof. Dr. Franz Unger. Denkschriften der kais. Akademie Bd. XXX. 1869. Tab. I—V.

A magyar földtani társulat Dr. Ováry Endre tisztelt tagtársunk szives közreműködése folytán, a szántói Rhyolithtuffokban előjövö növény lenyomatokból egy nagyobb gyűjtemény birtokába jutott, mellyeknek meghatározását az elmúlt évben meghalt Unger Ferencz tanár szives volt elvállalni. Erre vonatkozó munkálata a bécsi akademia kiadványaiban jelent meg mellyet miután hazánk harmadkori flórájának viszonyait felderíti, röviden megösmertetni szükségesnek tartottam.

A Hegyalja kizárólag a harmadkor eruptiv közetei, jelesen Trachyt és Trachytporphir, valamint az ezekkel összefüggésben lévő Trachyt és Rhyolithtuffokból van alkotva; ezen közetek gyakran a víz színe alatt

történt kitérés nyomait mutatják, szerves zárványokat tartalmaznak, és így a kitérés korszak meghatározására biztos adatokat szolgáltatnak.

A Rhyolithtuff melyben a szántói növénylenyomatok előjönnek igen palás szerkezetű; vékony alig egy vonalnyi vastagságú lemezek fekszenek egymáson, melyek között a növénymaradványok igen jó megtartási állapotban találhatók, a kőzet rendesen igen szép fehér színű, melyen a barnaszínű szenes növénymaradványok a legkisebb részletekig igen világosan kivehetők.

Valamint a Trachyt úgy a Rhyolithtuffokból számos lelhelyről ismerünk növénylenyomatokat és habár a Rhyolithtuff fiatalabbkori képződmény mint a Trachyttuff, az ezekben előjövő növénymaradványok egymással annyira megegyeznek, miszerint egész biztossággal lehet állítani, hogy mindkettőnek flórája ugyanazon jeleggel bír, majdnem ugyanazon korszakban temettetett el, s a harmadkor *Cerithium* (Suess tanár szerint *Sarmát* emelet) képletének korát jellemzi.

Dr. Unger Ferencz a szántói növény lenyomatokból következő fajokat határozott meg, azokat részletesen leírta s részben lerajzolta:

Phragmites Ungerii Stur.	Banksia helvetica Heer.
„ oeningensis. A Braun	*Embothrium Szántoinum
*Smilax hyperborea. Ung.	Ung. n. sp.
n. sp.	Andromeda tristis Ung.
Pinus Kotschyana. Ung.	Vaccinium myrsinaefolium
Alnus Kefersteini. Ung.	Heer.
Carpinus Grandis. Ung.	*Sterculia Hantkeni Ung. n.
Quercus deuterogona. Ung.	sp.
„ Nimrodii. Ung.	Sterculia tenuinervis Heer.
„ gigantum. Ett.	Tilia vindobonensis Stur.
Zelkova Ungerii. Kov.	Acer tilobatum Heer.
Ulmus plurinervis. Ung.	„ Trachiticum Kov.
Celtis trachytica. Ett.	Sapiudus Ungerii Ett.
*Morus sycaminos. Ung. n. sp.	„ erdőbényensis Kov.
Ficus tiliæfolia. Heer.	Evonymus Szantoinus Ung.
„ grandifolia. Ung. n. sp.	Rhamnus oeningensis Heer.
Populus latior rotundata.	„ pseudulaternus Ung.
Heer.	n. sp.
Populus insularis. Kov.	Juglans acuminata A. Braun
Cinnamonium Rossmässleri	Rhus Herthae Ung.
Heer.	*Amyris Zanthoxyloides
Eleagnus acuminata Web.	Ung. n. sp.

*Zanthoxylon pannonicum
Ung. n. sp.
Ptelea macroptera Kov.
Myrtus Dianae Heer.
Robinia Regeli Heer.
Podogonium Knorrii Heer.
Saphora europaea Ung.

Gleditschia allemanica Heer
" celtica Ung.
Cassia rotunda Ung.
" Berenices Ung.
" Phaseolithes Ung.
Caesalpinia delta Ung.

W. B.

A * jelöltek új fajok, összesen 8.

Beitrag zur Kenntniss der Chönchilien Fauna des Vicentinischen Tertiär-Gebirges. I. Abtheilung die oberen Schichten-Gruppen, oder die Schichten von Gomberto, Lavorda, und Sangonini Th. Fuchs, kais. akad. der Wissenschaften Band XXX.

I. A Gomberto rétegek Faunája igen nagy változottságot mutat, csigák és kagylók nagy mennyiségben jönnek elő, ezek mellett Korallók és Echinódermák. A bivalvok között a vastaghéjú fajok, Hemicardium, Chama, Pectunculus, Spondylus, Ostreák és mások vannak túlsúlyban. A Gasteropodák közül vastaghéjú és szépen diszitett Strombus, Cassis, Naticellák különösen pedig Cerithiumok és Trochoidok a kisebbek közül: Marginella Rissoina, Rissoa, Bulla stb.

II. A Lavorda rétegek Faunája, ez az előbbivel elentétben nagy egyformaságot mutat; néhány bivalva faj igen nagy mennyiségben jön elő jelesen *Psammobia Hollwayssi*. Sor: *Panopaea angusta* Nyst és *Pholadomya Puschi* Goldf.

III. A sangonini Basaltuff Faunája némileg ellentéte az előbbinek, a Lavorda rétegben kiválóan a bivalvok ebben a Gasteropodák uralkodnk, jelesen: *Fusus*, *Pleurotoma*, *Murex*, *Tritonium*, *Voluta*, *Conus*, *Ancillaria*: a Gomberto régekben uralkodó Korallók, Echinódermák, továbbá a vastaghéjú kagylók, valamint a Cerithiumok, Trochoidok itten egészen elenyésznek. —

Szerző azon nézetben van, hogy ezen rétegek habár a bennök talált Fauna egymástól nagyon különbözik, ugyanazon korszakban s csak különböző viszonyok között üledtek le, és az egész réteg complex szerinte az *Oligocän* vagy a *felső Eocän képlethez* tartozik (mely elnevezés Fuchs szerint helyesebbnek mutatkozik.) — Ezen réteg-összetből összesen 221 fajt sorol elő melyek közül 132 faj más helyről is ismeretes a többi ezen lelhelynek tulajdona. —

W. B.

W. B. Die Chonchylien Fauna der Eocänbildungen von Kalinovka in Gouvernement Cherson im südlichen Ruszland Th. Fuchs. — A szerző ajándéka.

Ezen a Sz. pétervári Akademia kiadványaiban megjelent munkában összesen 42 faj kagyló van leírva és lerajzolva; a Fauna összehasonlításából kitűnik hogy ezen rétegek megegyeznek a kressenbergi, biarítzi, és a Vicenti priabonai eocän rétegekkel. —

W. B. Die Land und Süßwasser-Chonchylien der Vorwelt. Von Fridolin Sandberger. Wiesbaden C. W. Kreidels Verlag 1870.

Szerző ezen munkában melynek első füzete már megjelent, az édes és féligsós vízi kagylók leírását és leszármaztatását kezdi meg, a legrégebbi időktől kezdve a jelenkorig; — a paläozoi korszakból csak néhány Uj-Skócziában az ottani köszén képletben előjövő szárazföldi csigák tartoznak ide, a többi kagylók melyek eddig az édes vizekhez számítottak, közelebbi vizsgálat után tengeriiknek bizonyultak; hasonló eredményre jutott a Triasképlet állítólagos édes és félig sós vízi csigaira nézve is; csak a mélyebb Liasrétegekben találai valódi édes vízi kagylókat melyek a barna de még inkább a fehér Jurában mindinkább szaporodnak. —

Verh. d. k. G. R. A. Nr. 9.

W. B. Természettudományi Közlöny kiadja a k. m. természettudományi társulat. III. kötet XXI. füzet. —

A jelen füzet Lengyel Béla és Petrovits Gyula titkárok szerkesztése mellett következő tartalommal jelent meg:

A gyermeknyelvről. Ponori Thewrewk Emiltől. Az egyetemi oktatás lényeges kellékeiről. Than Károlytól. Apróbb közlemények. *Allattan.* A protisták országa. Uj állat. — A Szivacsok az állattani rendszerben. *Ásvány és Növénytan.* Vulkanai tünetmények statistikája 1865—1869-ben. Az első csehországi gyémánt. *Növénytan.* Az Ailanthus fák.

Társulati ügyek.

A „*Bányászati és Kohászati lapok*“ melyeket Péch Antal pénzügymiszteri osztálytanácsos 1868-ban megindított, és három éven keresztül a legnagyobb buzgalommal

szerkesztett, f. évi Január 1-je óta Selmezbányán jelennek meg Kerpely Antal akad: tanár szerkesztése mellett; az első szám tartalma következő:

A bánya és kohómunkások gyarmatosítása, rajzokkal. A kéntartalmú vasérczek előkészítése és olvasztása, rajzokkal Magassági mérésekre szolgáló Aneroid-barometer, rajzokkal A telluros savnak színtése szőlőcukorral. Guilemin rézfinomító eljárása.

Különfélék. Lapszemle. Könyvismertetés.

A M. T. Akademiának mult évi Október hó 17-én tartott csatlóyülésén Dr. Szabó József r. t. értekezett „Egy Bazaltból Lőrinczi mellett a Mátra hegycsoportjában“ melynek kivonata következő:

Mátra a magyarhoni vulkáni képletek legkisebb csoportja. Az eddigi nyomozások annak szerkezetét csak általában állapították meg, a mennyire azt t. i. az eddig dívott makrodiagnosisok megengedték. Egészen ezen a módon találjuk annak viszonyait visszaadva a bécsi birodalmi földtani intézet térképén, mely 1866-ban jelent meg. Két évvel későbbén én szerkesztettem egy térképet, melyben egy Amphibol Trachytot Labradorittal s egy Anorthittrachytot különböztettem meg, kimutatván, hogy mely lelhelyekről valók az általam vizsgált kőzetek. Ez csak a kezdet volt, a mely feltételezte, hogy ily módon minden egyes kúpnak a kőzete vizsgáltassék meg azon mikrodiagnostikai eszközökkel, melyeket az ásvány- és kőzettan az utolsó években hódított meg, t. i. a finom csiszolatok görccsői tanulmányozása és másrészt lángelemzési kísérletek alkalmazásával. A Mátra tanulmányozását ezen szempontból azóta folytatva, jelenleg már vagy $\frac{4}{5}$ -ével kész vagyok, s hiszem, hogy az egyes kőzetek quantitativ szerepléséről ismeretem befejezett annyiból: hogy kimutathatom, hogy mely Trachyt vagy általában vulkáni kőzetfaj az uralkodó s melyik s mily sorban alárendelt.

Egyike ezen utóbbiaknak a csak egy ponton feltóduló Bazalt Lőrinczi falu határában, hol egyszersmind a legelső vulkáni kőzettel találkozunk, ha Hatvantól, tehát a magyar alföldből éjszaknak a Mátra magaslatai felé indulunk. Ez egy fekete igen aprón kristályos kőzet, mely nagyban kétféle alakulást mutat, a domb tetején táblás s oszlopos, s alább tömeges, s a helyszínén az újabb ásások által a határ e kettő között látható. Elegyrészei Földpát, Augit s Magnetit. A táblák síkján, de néha a fekete

kőzetben, világos zöldes fehéres erek húzódnak keresztül, a melyek részben Földpát, részben Quarz s részben valami vasoxydulhydrosilikát keveréke. Ez utóbbi kettő utólagosan jött oda, míg benn a fekete kőzetben nem mutatkoznak.

Ezen bazalt-küllemű kőzet nem maga képezi azon hegyet, hanem egy másik eruptiv kőzettel együtt, s ez egy Trachyt, melyben Oligoklas s Augit a fő elegyrészek. Ezen Trachyt az öregebb, s a fiatalabb Bazalt által többféle módosulást szenvedett. Általános színe világos veres. Váladéka táblás. Használják építésre, s a bányát vereskőbányának nevezi a nép, míg a Bazaltét hegyeshegyi vagy feketekőbánya. Ezt útsínálásra hordják el törecsekben. Az utolsó években annyira neki estek, hogy ha így megy, az egész oszlopos váladéku Bazaltot kevés évtized alatt el fogták hordani.

A Bazalt földpátja Anorthit, az tehát nem egyéb mint az anorthit-augitos kőzet, mit én egy előbbi alkalommal Mátraitnak neveztem, bazaltos kiképződésben.

Míg keletre a Tarna véget vét ezen Mátraitnak, nyugotra az a Zagyván keresztül tart messze be, nemcsak egész Nógrádon keresztül, hanem bejön Pestmegyébe, elhatol a Dunáig, sőt biztosan kimutattam már a visegrádi hegycsoportban is, hol azonban nem az uralkodó mint a Mátrában, hanem alárendelt. Ugy hiszem, hogy több a nógrádi s pestmegyei Bazaltokból ugyanazon anorthit-augitos kőzetnek fog találatni, mint a Lőrinczi falu mellett a mulatóhegyi, melyet a hely színén vizsgálni s itthon tanulmányozni tüzetesebben volt alkalmam.

(A M. T. Akad. Értesítője 1870. 14. sz.)

Die Foraminiferen des Septarienthones von Pietzpuhl.
E. v. Schlicht. Berlin 1869—70.

Szerző ezen a Közép-Oligocän korszakhoz tsztozó agyagból 556 különböző alakot ismertet meg melyek 38 táblán a természet után vannak lerajzolva, s lehető tökéletesen képviselik ezen képződmény Foraminiferait.

Az osztályozásnál D'Orbigni rendszerét követte, az egyes alakokat azonban nem hasonlította össze a már eddig ismert és leirt fajokkal, s a netaláni új fajok elnevezését függőben hagyta.